

## A Munkácsi Ortodox Zsinagóga



Ez a munkácsi nagy zsidó templom, ami inkább haszidos, nagyon ortodox volt. A kép az 1930-as években készülhetett. A képen jól látni, hogy a zsidók jönnek ki szombaton a templomból. Nem tudom, ki készítette ezt a képet, és nem is ismerek senkit a képről. Munkácson, az 1937-es vagy 1938-as népszámlálás szerint harmincyolcezer lakos volt, és ebből tizenhatezer zsidó volt, tehát negyvenöt százalék. Jellemző, hogy a keresztény fiúk is beszéltek jiddisül. Különösen azon a részen, ahol a zsidóság lakott, a Zrínyi utca, Zsidó utca, Dankó utca, Kossuth utca stb. környékén. A csehek idején [lásd: Első Csehszlovák Köztársaság] Munkácson nem volt antiszemitizmus. Jó demokratikus rendszer volt az, én legalábbis annak találtam. Mi Munkács belvárosában, a Dankó Pista utcában laktunk. Abban a házban ismerkedtek meg a szüleim az első világháborúban, és ott

is születtem. A környékbeli utcákban minimum hetven-hetvenöt százalék zsidó lakott. De semmi bajuk nem volt a többi szomszédal, aki nem volt zsidó, a keresztényekkel. Voltak magyarok vagy szlovákok vagy ruténok, semmi bajunk nem volt velük. Voltak jobb utcák, voltak rosszabbak, voltak tisztább utcák, vagy nem annyira. Attól függött, milyen kontingens lakott az utcában, az emberektől függött. Főként egyedülálló, földszintes házak, saját házak voltak. Emeletes ház csak a központban volt, meg egyes helyeken. És voltak még olyan földszintes házak, ahol az udvar két oldalán laktak, ott volt négy-öt lakás. Mi 1934-1935 körül elköltöztünk a Dankó utcából, saját házat építettünk a kertvárosban. Nem is tudom, hogy a családuink ortodox vagy neológ volt-e. Mindenesetre nem voltunk nagyon ortodoxak, mert apám modern ember volt, szakáll nélkül, pajesz nélkül. Édesanyám is modernül öltözködött. Parókát, kendőt nem viselt állandóan, persze ha ment a templomba, föltette a kendőt. Ott nem lehetett kendő nélkül lenni. A szüleim polgári ruhában jártak, nem feketében. A fiúknak volt egy egész picike pajeszuk, azt megkövetelték, a zsidóság ehhez ragaszkodott. Mert akkor Munkácson volt tizenhatezer zsidó, mondjuk, tizenkétezer volt ebből nagyon vallásos. Mi, akik nem voltunk annyira vallásosak, igyekeztünk valamiben egy kicsit illeszkedni, hogy ne szóljanak meg. Azért a zsidóságot, a vallást tartottuk. Otthon mindent megtartottunk, kóser étkezés volt. Péntek este és szombaton jártunk apuval a templomba. Hétköznap nem jártunk, akkor mindenki el volt foglalva, dolgoztak, iskolába jártunk. Édesanyám ünnepekkor járt a templomba, pénteken, szombaton csak a férfiak mentek. Édesapám minden szombaton elvitt minket a templomba, de volt, hogy ellógtunk, akkor ki is kaptunk. Az is előfordult, mert hát a fiataikor, az fiataikor! A szombat általában így zajlott: reggel felkeltünk, megreggeliztünk, elmentünk a templomba, mikor kijöttünk a templomból, ebéd volt. A délután szabad volt, se iskola, se semmi, mert szombat-vasárnap iskolába nem jártunk. Szombaton mindig volt ünnepi ebéd, nem olyan hétköznapi, nagyon sokszor volt töltött hal, tojás. Sok csuka volt a Latorca folyóban, kifogták, eladták, megvettük, megcsinálták. Csináltak töltött halat belőle, nagyon finom volt. Utána volt leves, meg volt még olyan eier mit cvibel, ez tojásos hagyma. Emlékszem, anya hogy csinálta: kemény tojás, hagyma megvágva, megsózva, kinyomva. Volt még csólent, az olyan paszulyos, húsos étel, azt pénteken délben elvitték a pékhez, betették a kemencébe, és szombat délig fokozatosan, lassan sült meg. Meg kugli, olyan krumplis étel, szintén agyagedényben, az is abban sült péntek déltől, délutántól egészen szombat délig, akkor hozták haza. Emlékszem a töltött nyakra, a nyakat megtöltötték, fent bevarrták, és az főtt a levesben. Szombatra még anyám rendszerint főtt krumpliból hemzlit csinált. A hemzli [hremzli] gömbölyű, és olajban kisütik. A hemzli oroszul álágyi, magyarul meg kézlinek nevezték. Nyáron okvetlen volt egy görögdinnye, olyan tizenkét-tizenöt kilós legalább, mert hát voltunk otthon sokan. Betették a kútba, hogy hideg legyen, aztán kivették.